

Acésta fólá ese
cate 3 cóle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fól'a Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonéza la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiu, séu prin posta
séu prin domni co-
lectori.

Nr. 9.

Brasiovu 1. Maiu 1872.

Anulu V.

Sumariu. Sententiele de mórte si essecutiunile capiloru revolutiunei dela 1784. — Blasiu in 30. Martie 1872. — Colectiune de diplome istorice transilvane. (Continuare.) — Date de mare importantia. — Rugaciune. — Contribuiri la fondulu academiiei romane. — Bibliografia.

Sententiele de mórte si essecutiunile capiloru revolu- tiunei dela 1784.

D'in câte s'au comunicatu pâna acilea in acésta fólá despre revolutiunea romanésca dela 1784, s'a vedintu si atâta, cà imperatulu Iosifu II. inca mai inainte de suppressiunea totale a revolutiunei denu-
mise de comissariu inquisitoriu si essecutoriu in Tran-
silvani'a pe comitele Ant. Jankovics (Iancovicu),
de natiune serbu, éra dela armata ii dede collegu pe
generariulu Papilla, despre carele unulu Ios. Gábri-
disese in una epstola scrisa càtra Emericu Daniel
la Rom'a in 12. Ianuariu 1785, cà „ar fi unu ro-
manu prea bunu.“ Despre comissariulu guberniale
Mich. Bruckenthal scimú, cà acela era sasu curatu.
Imperatulu Iosifu adeca cunoschendu fórte bene gra-
dulu estraordinariu alu urei celei inflacarate si alu
ferósei vindicte de care colcaia ungurimea in contra
romaniloru, a ingrigitu pre càtu numai a potutu, cà
pedepsirea romaniloru insurgenti trantiti la pamentu
se dependa pre càtu se potea mai pucinu dela jude-
catori de nationalitate magiara. D'in acésta cauza
s'au si auditu apoi multime de incriminari ridicate
mai alesu d'in partea classiloru privilegiate magiare,
nu numai asupra comissariloru imperatesci, ci si
de adreptulu asupra persónei monarchului, precumu
recunoscú si afirma chiaru si desu citatii scriptori
magiari Dominicu Teleki si Alessandru Szilágyi cu
mai multe documente. Classea privilegiata adeca a-
stepá, cerea si pretendea cà se fia spendiurati, trasi
in tiepa si franti pe róta càtu s'ar potea mai multi
romani, séu inca mai bene toti, càti cadusera in ma-
nile invingatoriloru. Imperatulu inse a datu commis-
siunei sale instructiuni cu totulu oppuse acelei selba-
tece dorintie. Dupa opiniunea imperatului cineva tre-
buea si in casulu acela se se crucifiga, inse numai
cineva, duoi trei, éra altii avea se si ia pedepse multu
mai usióre, si numerulu celu mai mare alu romani-
loru insurgenti era se se bucare de favórea unei
amnestii generale. Acésta este dupa a nóstra price-
pere essentia, succulu instructiuniloru imperatesci,
carele cunoscea de minune tier'a, pe poporu si pe
boieri. In acestu spiritu avea se conduce si Janko-
vics lucrurile comissiei. Asia dara comissiei
numita a lui Jankovics dela presiedintele seu, tre-

cându dela Deva la Alb'a-Iuli'a, adeca d'in comita-
tulu Hunedórei in comitatulu Albei inferiore,
aici cà si d'incolo, despartí pe insurgenti in trei classi.
In prim'a classe cadinra nefericitii capi séu condu-
catori, in aduo'a intrara aceia despre carii s'a cre-
diutu cà participasera de buna voia la revolutiune
si cà au spoliatu pe unde au trecutú, ori-cà au omi-
ritu si au datu focu, éra in a trei'a se renumerara
acei romani despre carii s'au adeveritu cà aru fi fostu
indemnati si sedusi de altii. In acelea díle se aflá
prinsi in Deva preste 200, éra in Alb'a preste 400
de romani. Comissieiunea luà in cercetare, séu cumu
se díce pe francesce, in anchetta, pe toti acei romani
arestati, unulu câte unulu. Dupa acésta Jankovics
aflá cu cale cà se dimitta, a si dimissu d'in celi are-
stati la Deva pe 94, éra d'in cei detienuti in Alb'a
pe 266 de romani, computandu-li-se cà pedépsa tem-
pulu càtu au statu in prinsóre. Preste 240 càti au
mai remasu detienuti cà pusi in aduo'a classe, au
fostu dati in manile tribunaliloru municipali compuse
totu numai d'in privilegiati, cà se i judece acelea si
se i pedepsésca trupesce, inse cu restrictiune, cà mai
multu de 60 de betie se nu capete neci-unulu, éra
dupa aceea se fia dimissi pe la casele lorú cà si
celilalti, pentru cà se si védia de familii si de ama-
rulu lorú ce i mai asteptá in conditiune de sclavi.

Precumu s'a observatu si mai susu, acestea dis-
positiuni ale lui Jankovics si Papilla facura fórte
multu sange reu si revoltara spiritele boieriloru,*)
intocma precumu se revoltá si in an. 1849, candu
generariulu polonu Bem interdica strinsu si impe-
decá pre càtu numai potea, manifestarea urei natio-
nale prin furci, sabia si glontiu. Dara in fine voli'a
cea energiósá a imperatului Iosifu II. a trebuitu se
se implinésca. Comitele Jankovics supuse la prea-
nalt'a cunoscentia totu resultatulu dispositiuniloru sale
prin relatiune submissa de dato 2. Fauru 1785.

Cu tóte acestea, séu tocma d'in cauzele susu
atense, positiunea comissiei imperatesci era cu
atátu mai grea, cu càtu de alta parte poporulu ro-
manescu, necumu se i intre in capu cà elu ar fi fa-
cutu vreunu reu mare prin acea insurrectiune a sa,
dara neci nu voliá se creda cà capii revolutiunei aru

*) Szilágyi pag. 224—225.

fi cadiutu in captivitate, si asiá elu inca totu mai sperá cã aceia se voru reintórce cine scie cu ce óste si ajutoriu, pentru cá se'lu scape d'in lantiurile sierbitutei, buna-ora totu asia, precumu sperasera odenióra magiarii cã se va reintórce Emericu Tökölyi, mai tardu Franciscu Rákoczy, éra in dilele nóstre Kossuth, Klapka si altii. Intre acestea impregiurari Jankovics si Papilla venira la una idea singularia: ei adeca demandara cá Horia si Closca se fia scosi d'in prinsóre, inse legati bene, apoi escortati de patrole militare se fia preamblati prin mai multe comune de pe siesulu Murasiului, pentru cá asia vedindu'i romanii ce creda. Acea preambulare tragica s'a intemplantu in 5. Fauru. Asia romanii vediura pe Horia si Closca ferecati; dara cu acelu actu nu se ajunse inca si unu altu scopu care se asteptá, cá adeca romaniloru d'in acelea tienuturi se li se insufle frica si terróre, nimicu d'in acestea, ci mai curendu se deşteptá si in trensii noua pofta de resbunare.

In 6. Fauru era se se incépa inquisitiunea cu celi doi capi ai revolutiunei, adeca Horia si Closca. Intr'aceea inse au intrevenitu duoe lucruri in adeveru fatali pentru commissiune. In urmarea unui morbu epidemicu comitele Jankovics cadiu la patu in aceeasi di, éra actuariulu seu, capitanulu Knaabe se mutá pe ceea lume. Intr'aceea Georgie Crisanu carele in 5. Fauru fusese scosu aduo'a óra inaintea commissiunei, in 13. Fauru se sinucise elu insusi in prinsóre sugrumanduse cu curelele opinciloru sale, si asia ori-ce secretu ar fi avutu elu se descopere, ilu duse cu sene in mormentu, mai inainte de a se confronta cu Horia si Closca, precumu era planulu commissariloru imperatesci. Commissarii adeca sperasera, cá dela Crisanu voru afla nu sciu ce secrete mari despre scopurile revolutiunei romanesci.

In 20. Fauru, commissarii isi reincepura activitatea loru. In 25. Fauru, Horia fu dusu cea d'in urma data inaintea commissiunei. Atátu Nicolae Ursu alias Horia, cãtu si Ioanu Closca perseverara cu constantia admirabile intru a nega ori-ce culpa si intru a protesta pentru deplin'a loru innocentia; dara commissarii enumerandu câte si mai câte crime cá commisse de Horia, in fine i spusera verde, cá ori-cãtu va nega, elu totu va fi condamnatu. La tóte acestea inse Nicolae Ursu alias Horia respunse si asta-data: „Eu si pâna acuma v'am vorbitu, cá si cumu asiu vorbí inaintea lui Dumnedieu; eu n'am luatú neci-una parte la turburari!“ Intocma respunse si Ioanu Closca, negandu in modu cathegoricu ori-ce crime adcrise lui; jurandu pre totu ce avea sacru si pe sufletulu seu pentru innocentia sa.

Asia dara Horia si Closca n'au marturisu despre neci-una crima cá commissa prin ei amenduoi. Acestu adeveru este chiaru si luminatu d'in actele si protocóllele commissiunei. Dara au marturisu altii in contra loru. Asia este, s'au aflatu adeca d'in tiér'a intrega numai 28 (duoedeci si optu) de insi, carii

au spusu, unii un'a, altii alt'a, in contra aceloru doi conducatori nefericiti. D'in acelea depositiuni apoi culesse si combinate de colea pâna colea, se formulara sententiele de mórte asupra loru, pentru-cã: cineva trebuia se se crucifiga.

Depositiunile cu care sunt motivate sententiele de mórte, se vedu atense si la Franc. Szilágyi pag. 229. Acestu scriptoriu inse facea neasemenatu mai bene, déca publicá originalulu d'in care le-a scosu elu pe acelea, care este: *Extractus benignorum examinum contra Nikula Ursz alias Horja ejusque complicem Kloska Juon deservientium*. Cu motivele publicate de Szilágyi sententiele de mórte si essecutarea loru cea demna de tigrii neci-decumu nu sunt justificate. Unde sunt epistolele amerintiatorie, incendiarie, sanguinarie, despre care se dice cá Horia le ar fi tramisu cãtra unii altii? Si déca ele essistu undeva, pentru ce nu se publica? Si unde sunt celelalte publicatiuni ale lui Horia, despre care scriptorii unguri vorbescu asia bucurosu? Intr'aceea totu ei sustienu cá Horia nu sciá carte de locu, precumu buna-óra nu sciuse unu Stetanu Báthori, séu in dilele nóstre betranulu Milosiu Obrenovicu. Se mai dice inse, cá Horia isi avea câte unu secretariu care sciá carte mai multa. Atunci unde sunt scriptele acestora? Horia potuse arunca in focu numai ceea ce avuse la senesi, éra nu si acelea epistole si porunci, pe care le va fi tramisu elu cãtra altii. Cumu se póte cá commissiunea, cá tribunalele municipali si toti boierii magiari se nu fia pusu man'a mai pe nimicu, si totusi se vorbésca de atâtea si atâtea scripte revolutionarie?

Cea mai cumplita crima ce se imputa capiloru revolutiunei romanesci este, cá planulu loru ar fi fostu, a estermina cu totulu pe natiunea magiara; inse tocma acésta nu e comprobata cu nimicu. D'in contra, este comprobatu de ajunsu, cá tiraniile câte s'au commissu prin romanii, au purcesu mai tóte dela insii iobagii aceloru boieri carii tractasera mai tiranesce pe poporulu rurale, éra altele au fostu curatu repressalii, cá si cele d'in Octobre—Dec. 1848, candu poporulu incepù se'si resbune infricosiatu pentru versarea de sange dela Mihaltiu si Luna, pentru barbar'a maltratate a protopopulu Simionu Balintu dela Rosii'a muntena si a advocatulu Micasiu, pentru baterea si intemnitarea mai multoru sute de romani cá pedépsa pentrucã au cutediatu se partecipe la adunarea cea mare dela Blasiu; pentrucã ungurii au spendiuratu fãra picu de culpa pe teologulu n. u. Vas. Popu, pe juristii Simonu si Betraneanulu, in fine pe septuagenariulu protopopu unitu, anume Turcu dela Catina d'in comitatulu Clusiuului si altele multe.

Despre vreunu legistu, advocatu, carele se fia fostu datu capiloru revolutiunei cá aparatoriu, inca nu se vediu neci-una urma in actele si documentele câte s'au publicatu despre acea catastrofa transilvana pâna in dilele nóstre. In staturile civilisate inca si

celoru mai mari facatori de rele li se permite a'si luá aparatori, éra déca le lipsescu midiulócele materiali cá se platésca la advocati, li se dau aparatori ex officio.

In estrasulu protocollariu susu citatu se dice: „Tumultuationis, caediumque nobilium et aliorum auctorem Horam fuisse.“ Pentru cá acésta assertiune se se póta sustiené, nu facia cu nescie legi barbare, ci facia cu dreptatea si cu ratiunea, mai lipsesce inca fórte multu, si anume se cere cá se se constate si definésca pe deplinu calitatea si cerculu de activitate pe care'si va fi luatu Nicolae Ursu alias Horia si socii sei spre scopulu ce 'si prefisesera de a elibera pe poporu d'in sierbitutea Faraoniloru Transilvaniei. Cugetatau aceli conducatori la versare de sange mai inainte de a se fi versatu in fapta, séu cá ei au scapatu pe neasteptate frenele d'in mana, pentrucá cup'a dóreriloru fusese atáta de plina, in cátu una miscare cátu de usiora a fostu de ajunsu cá se se restorne si se se verse? Mai bene de diece ani de alergaturi cu processe intre Transilvani'a si Vien'a fára picu de resultatu, nu era óre de ajunsu cá se bagé poporului ide'a in capu: Déca in acésta tíera neci chiaru poruncile imperatesci nu mai au neci una valóre; déca acesti tirani isi batu jocu de dispositiunile imperatului, atunci n'au mai remasu alta decátu cá se ne luamu noi insine satisfactiune. Istori'a ne este marta, cá in casuri analoge tóte poporale impilate si tiranite cugeta numai in modulú acesta. In asemenea casuri apoi tribunii poporului scapa frenele d'in mani, vocea móderatiunei nu se mai aude, pentrucá uraganulu care aduse tempestatea face se amutiésca ori-ce cuventu articulatu, se andu numai tiepete si vaiete, sbierate si racnete, s'a inceputu adeca bellulu civile; si revolutiunea romanésca d'in an. 1784 inca n'a fostu altuceva decátu bellu civile, cá ori-care alte belluri civili, mai mari séu mai mici, mai scurte séu mai lungi, dupa natur'a causei, pentru care se incepe si se porta.

Éca unele d'in acelea cause, pentru care Horia si Closca potusera marturisí pána in fine pentru innocentia loru d'in tóta convictiunea sufletului loru, intocma cá si unu Savonarola, cá unu Cola Rienzi si cá multi altii.

Horia, Closca si Crisianu sunt trei personaje istorice, cu care istoricii nostrii aru trebui se se ocupe mai de aprópe decátu s'a intemplatú acésta pána acuma. Noi d'in partea nóstra credemu cá le-amu deschisu locu destulu in colónele acestoru folie anguste, pentrucá pre cátu s'a scrisu ací despre densii, se dea altora indemnu si ocaziune la unu studiu multu mai intensu in acésta materia. Noi vomu inchiaié acilea descriendu inca numai modulú cu care s'au essecutatu sententiele de mórte, pentrucá si d'in acesta se se cunósca caracterulu tempului si marimea urei nationale care produce asemenea efecte horribili.

— Essecutiunea se incepù mai antaiu pe cadavrulu lui Georgie Crisianu, carele isi luase viéti'a elu insusi in 13. Fauru. In ceéalalta di cadavrulu lui Crisianu fu transportatu la loculu perdiariloru, unde carneficele ii taliá capulu, éra apoi corpulu ilu desfácù in patru bucati. Capulu lui Crisianu fu dusu la Carpenisiu, de unde fusese elu, si fu inplantatu intr'unu paru; unu patrariu de cadavru ilu transportara la Abrudu, altulu la Buciumu in comitat. Hunedorei, alu treilea la Bradu si alu patrulea la Mihaileni in comitatulu Zarandului; tóte patru fusera spendiurate pe câte una rota, pentru cá se le vedia romanii si se se infiore, éra corbii si alte passeri rapitorie se 'i manance carnea de pre ósse.

In 24. Fauru 1785 commissiunea isi finí lucrurile sale, éra la 2 dile, adeca sambata in 26. Fauru, s'au publicatu si sententiele de mórte asupra lui Nicolae Ursu alias Horia, si asupra lui Ioanu Closca emanate nu dela vreunu tribunalu regulatu, cumu ar fi in dilele nóstre, ci dela insasi acea commissiune. Sententiele era compuse in limb'a nemtiésca, care pe atunci era introdusa cá limba a statului. In acelea sententie se vedu enumerate mai multé crime cá commisse de acei doi conducatori, camu in form'a si stilulu in care sunasera in a. 1849 si sententiele generaliloru, commissariloru si ministriloru unguresci spendiurati séu impuscati la Pesta si Aradu de br. Haynau, numitu si hyen'a dela Brescia, pentrucá acolo beuse elu multu sange italianescu. Publicarea sententieloru se intemplá in Alb'a-Iuli'a d'inaintea sentinellei principale (Hauptwache, varda) in audiulu unui conflucusu mare de poporu. Intr'aceea se demandase strinsu, cá comunele romanesci d'in patru comitate se tramita deputati la Alb'a-Iuli'a, cá se assiste cu totii la scen'a finale a tragediei, care s'a representatu luni in 28. Fauru. In acea di cei doi condamnáti escortati de potere armata, fusera scosi d'in Alb'a-Iuli'a la loculu perdiariloru in directiune meridionale spre Portulu-Murasiului (ungur. Maros-Portus), unde sententiele se essecutara cu solemnitatea cea mai fiorósa.

Conformu cuventeloru sententiei de mórte, carneficii trantira mai antaiu pe Ioanu Closca preste unu feliu de patu, dupa aceea incepura a'i frange óssele cu rót'a, dela pitiore in susu, dandu'i celu pucinu duoediedi de lovituri, pána ce sfarmandu'i peptulu si cu elu partile interne mai nobili, isi dede sufletulu in manile Creatoriului. In acelea momente doi fetiori de ai carneficelui tienea pe Nicolae Ursu alias Horia de duoe parti in pitiore, pentru cá se vedia cumu more sociulu seu.

Dupace finira cu Closca, aceiasi carnefici traseru si pe Horia preste acelasiu mecanismu, si legandu'lu mai strinsu decumu fusese adusu legatu, intre racnete si vaiete incepura se'i sfarme si lui mai antaiu pitiorele; inse dupa a patr'a lovitura capitanelu nemtiescu Eckhard in calitate de comandante alu ostasimei de escorta si essecutiune, mandà cá

se'i starme peptulu, si asiá dupa optu séu noue lovituri Nicolae Ursu alias Horia inca se mutà la celea ceresci.

Essecutiunea se finí cu taliarea ambeloru cadavre in câte patru parti, cu ingroparea ânimeloru si a intestineloru sub furci, dupa care partile de cadavre s'au transportatu cá si ale lui Crisianu, pe la diverse comune, si totu cu scopulu susu aratatu, de si s'ar fi potutu prevedé cà se va ajunge tocma contrariulu.

Nu este adevratu, cà séu Closca séu Horia aru fi cerutu pardonu cu conditiune cá se descopere nu sciu ce secrete mari; d'in contra, insusi Aless. Szilágyi dupa tóte studiele sale câte a facutu elu asupra revolutiunei romanesci, la pag. 234 constata cu adevrata admiratiune, cà anume acelu Nicolae Ursu alias Horia, acelu omu d'in poporu „portandu in ânim'a sa sórtea poporului seu celui apasatu si emanciparea lui d'in sierbitute, de si spre acestu scopu nobile alesese midu-lóce condamnabili, dara pentru insasi aceea cauza elu isi sacrificase tóta activitatea in totu cursulu vietiei sale, necunadata nu o tradà, ci remase credentiosu acelei cause inca si pe echafodu, inca si in faci'a mórtei celei mai torturatórie, si adeca pâna la cea d'in urma a sa resuflare.“

Acestea au fostu caractere d'in poporu, inse caractere antice, de care se mai apropie inca numai pucine d'in cele cadiute sacrificiu la a. 184°/*). George Crisianu isi luase elu insusi viét'ia, pentrucà cumu se vede, densulu cugetase a lipsi pe inemicii sei de diabolic'a bucuria pe care asteptá se o aiba la spectacolulu mórtei sale prin tortura, éra tradatoriloru sei volise a le lasa hereditate mustrarea conscientiei pâna la finea vietiei loru.

Câteva dile dupa essecutarea capiloru revolutiunei, unu despartimentu de ostasi comandati de locotenentele primariu anume Török, a mai prensu in comun'a Bursucu d'in comitatulu Hunedorei inca si pe unu alu patrilea capitanu, anume Ioanu Fârtiala, carele inca 'si castigase d'in acea revolutiune destulu renume la poporu. Despre capitanulu Ioanu Fârtiala se scie deocamdata numai atâta, cà pe densulu ilu adusera mai antaiu la Zlatn'a, éra de acolo la Alb'a-Iuli'a, de unde commissiunea lui Jankovics se dissolvise si commissarii se departasera fia-care la functiunile cu care era investiti, remanendu numai Michailu Bruckenthal cá commissariu guber-

*) Clusianii spunu despre betranulu protopopu Turcu, cà acela inca merse la mórte cu unu curagiu d'in cele mai rare, pe care'lu póte da numai conscientia curata si convictiunea in tima despre sanctitatea causei aparate. Protopopulu Turcu inca si in momentele d'in urma pre candu se aflá sub furci, a infruntatu aspru pe inemicii sei pentru barbaria loru, éra pe carnefice care se portá cu elu in modu brutale, ilu plesní cu ciobot'a sa pe care amblá se 'io traga cu forti'a. Se dice cà totu cu asemenea curagiu au moritu si advocatii Dobra et Buteanu.

niale. Pe temeliulu relatiunei acestuia, guberniulu provinciala inaintà cu data d'in 8 Martiu 1785 unu raportu càtra imperatulu la Vien'a despre casulu arestareii lui Fârtiala. Intr'aceea acesta fu datu in judecata la tribunalulu comitatului Hunedórei, compusu in parte mare de romani renegati d'in vechime si d'in magiari emigrati in acelu comitatu romanescu. Acelu tribunalu condamnà pe Fârtiala la mórte prin tortura cu róta; sententi'a inse s'a inaintatu spre suprarevisiune la Cancellaria ungaro-transilvana de curte in Viena, care pe atunci avea si atributiunile de curte suprema de revisiune si cassatiune. Acea cancellaria prin decisiunea sa d'in 1. Augustu 1785 mai reinfrenandu setea de sange a renegatiloru d'in comitatulu Hunedórei, carii in Novembre an. 1784 spendiurasera pe mai multi romani fàra cercetare si cu calcarea tuturoru formeloru legali, schimbà sententi'a de mórte adusa in contra lui Ioanu Fârtiala, in captivitate pe viétia si cu adaosu cá se fia inferatu in facia si se i se dea pe fiacare anu câte cincidieci de betie. Imperatulu aprobà acea sententia a cancellariei prin apostillulu seu: „Cancellariae opinionem approbo. Josephus m. p.“

Este de insemnatu, cà Ioanu Fârtiala a fostu prinsu in urm'a publicarei amnestiei generale imperatesci; si totusi tribunalulu ilu condamnà la mórte, aducèndu de temeliu, cà acelu omu ar fi disu, cà cu inceputulu primaverii éra si va fi revolutiune, cà adeca romanii éra si voru rescula. Inse d'in asemenea cauza tribunalele aru fi mai potutu condamna la mórte cine scie câte mii de romani, pentrucà toti romanii sperá si credea, cà in fine totu va veni tempulu, in care densii voru scutura si sfarma jugulu sierbitutei pentru totu-deauna.

Alessandru Szilágyi, membru alu academiei magiare de scientie, istoricu de bunu renume, auctoriu alu istoriei citate mai de multe ori in acestea fragmente istorice ale nóstre, isi pune tocma la finea istoriei sale intrebarea, déca aristocratia transilvana va fi invetiatu ceva d'in evenimentele dela 1784, apoi afla si spune in termini destulu de asprii, cà acea aristocratia n'a invetiatu neci cu acea ocaziune nimicu pe lumea lui Dumnedieu, pentrucà ea si dupa aceea lucrà si se portà cá cea mai egoista si cá cea mai inversiunata inemica a poporului si anume a romaniloru; proba invederata pentru acésta assertiune, reactionaria si machiavollistic'a lege d'in an. 179°/₁ (art. 26), apoi mai pre susu de tóte infam'a lege urbariale d'in a. 1847 coprinsa in 13 articlii, carii sunt una adevrata inferaturá pe fruntea ei, in urm'a careia, asia ori asia, cu séu fàra revolutiunile europene d'in 1848, una catastrofa noua in Transilvania era se fia inevitabile. Inse apoi totu d'in asemenea marturisiri sincere ale dlui Szilágyi urmedia cu logica mai tare cá brondiulu, cà elu isi contradice infricosiatu, candu in alte locuri ale istoriei sale condamna neconditionatu revolutiunea d'in 1784. Intr'aceea dn.

Szilágyi póte se scape d'in strimtórea in care 'lu a-duse logic'a sa, numai se voliésca. Se caute reulu la scaturigine, se condamnă causele, éra nu efectele care au trebuit se resulte d'in cause.

G. B.

Blasiu in 30. Martie 1872.

La noi e raritate a criticá oporele de nou edate; pe candu la alte popore acesta e unu lucru de tóte dílele. Nu ese la lumina neci unu opu, care se nu fia criticatu de mai multi. Óre déca acésta s'ar introduce si la noi! Aurulu in focu se lamuresce.

Eu sunt de parerea se nu se dea in man'a elevului neci o carte scolastica, pâna ce nu s'a criticatu prin ómeni de specialitate; dar nu prin câte unu „caletoriu“ retacitu si „domnu protopopu,“ fàra motive, cumu s'a intemplat nu de multu.

Eu inca mi-am propusu a criticá totu ce se tiene de specialitatea mea, déca mi-voru permite prea stimatele redactiuni. Si dorescu, cá si altii se-mi critizeze opurele mele — firesce numai pre langa motive — déca voiu fi fericitu a me numí candu-va autoriu.

De asta-data am inaintea mea „Instructiunea privitoria la tractarea cartiloru scolastece compusa de dn. Petri.“

Dn. autoriu ne spune in introducerea opusiorului dsale, cà comitetulu a aflatu de bene a dá invetiatoriloru proprii nescé indrumari scurte, nescé indegetari despre modulu, cumu aru fi a se tractá mai bene cartile scolastece introduse in scólele fostiloru granitari.

Ací stau pre locu si me cugetu, cumu s'au potutu introduce si obligá cele mai multe d'ntre cartile respective scolastece, in contra toturor principiiloru pedagogice? Aici vedi in man'a copilului 3 gramatece romane de Mihaltianu*), recomandate si de dn. Petri in contra lui Becker, care dice: „Sentiulu limbistecu, care s'a desvoltatu in noi de-odata cu limb'a, ne conduce, déca e cultivatu dupa cuvenintia, mai securu cá tóte regulele gramaticale;“ in contra lui Iacobi Grimm, care dice despre manualele gramaticale in man'a copilului: „Prin manualele gramaticale chiaru se conturba desvoltarea libera a facultatei de a vorbí in prunci, si se ignoréza unu aparatu pomposu alu naturei, care ne dà vorbirea d'inpreuna cu laptele maicei nóstre si voliesce a se inaltá la potere in giurulu casei parentiesci;“ in contra lui Kellner, pre care si dn. Petri 'lu numesce „renumitu,“ care dice: „Acea instructiune gramatisatoria chiaru prin acea s'a departatu dela natura, cà a eschisu usulu limbei vie si miscarea cea voliosa in abundanti'a sa, si pentru acestea a datu scolariloru nescari fractiuni fàra intielesu ale limbei, asia numitele

*) Óre dn. autoriu nu si-ar poté serie numele Mihaltianu, dela Mihaltiu, se fia romanescé.

esemple séu constructiuni, cari s'au alesu in favórea regulei, fàra de a cautá la intielesulu loru, numai se se póta aplicá la regula.“

Cunoscienti'a teoretica a gramatecei nu se póte pretende dela copili. Instructiunea separata a gramatecei germane e eschisa d'in scól'a elementaria,“ dice regulativulu 3 prusescu. Apoi se inaintamu si noi in tóte numai cá prusii!

Nu dle. Petri, nu ne trebuie gramateca separata in scól'a poporale. Noi trebuie se cultivamu in pruncu sentiulu limbistecu. Acésta e instructiune mai naturala, aici avemu de a face cu limb'a materna suptu dela maic'a nóstra, asta se o invetiamu prin imitare, d'in usu; apoi candu vomu volí a invetiá o limba straina — déca nu vomu avé ocaziune se o invetiamu si acésta d'in usu — atunci vomu luá gramatec'a la mana, si ne vomu bate capulu dieci de ani cu ea, si in urma? — nu vomu sci vorbí! Acesta ne va fi profitulu d'in gramateca, precumu se scie de comunu.

Se escitamu si se intarimu sentiulu limbistecu in copilu, si cá midiulocu la ajungerea scópului de o parte e conversarea imprumutata a docentelui cu scolarii sei, de alta parte Legendariulu e tesauriu limbisteci, care-i contine. Apoi instructiunea fia-carui obiectu trebuie se fia totu-deodata si instructiune limbisteca. — „Aller Unterricht soll zugleich Sprachenunterricht sein,“ — asta e lege vechia pedagogica. Si o, frumosu e si placutu, candu se adncu in legatura tóte obiectele de invetiamentu, si càtu e de bene, déca cu o lovitura poti loví doue musce de-odata. Se nu uitamu, cà unu docente are 3 despartimente, dupa lege 6, si cà prin urmare tempulu e fórté scurtu si pretiosu. Enaréza-i, dar in limba corecta, cà copilulu asculta bucurosu istoriórele: Vorbesce cu elu, cà vorb'a escita cugetele si-lu face voliosu; pre candu gramatec'a seca, compusa d'in o suma de cuvente fàra intielesu, i-omora spiritulu si-lu face morosu. „Mit grammatischer Weisheit hat's keine Eile,“ dice Vernaleken.

Cu acéstea nu voliu se lapedu cu totulu gramatec'a d'in scól'a poporale, ci voliescu a propune ceva d'in acést'a, numai cá midiulocu la scrierea corecta; dar liberu si dein degendariu, cumu face tóta lumea pedagogica recunoscuta cá atare.

Mai incolo vediu in scólele dlui Petri: Elemente de geografia, istoria, istori'a naturei si de fisica. Acestea apoi chiaru nu consuna cu metodulu dlui Petri desfasiuratu — prea bene — in instructiunea sa! Precumu se vede, copili fostiloru granitari trebuie se-si duca cartile celu pucinu 12—13 la numeru cu saculu la scóla, cà acumu nu au vitielulu. Mi-ar placea si mie se cunoscu pedagogi'a seclului presente, care prescrie atâtea manuale pentru scolarii scólei poporale!

Despre modulu propunerei acestoru obiecte voiu reproduce aici numai urmatóriele: „Legendariulu e punctulu centrale alu intregéi instructiuni limbistece si

reale," dice Kellner, Hermann, Bock, Ohler si toti cãti suntu. Despre istoria dice Kellner, (lã care me provocu numai pentrucã l'a numitu chiaru si dn. Petri „renumitu,“): „Sie soll und kann nicht einzeln und für sich dastehen.“ Totu acesta dice despre geografia: „So viel als irgend möglich, hat der Lehrer all diesen geografischen Unterricht an das Lesebuch anzuknüpfen.“ Despre fisica: „So wird sich der Unterricht in der Naturlehre meistentheils an die Lesestunden und an das Lesebuch anschliessen müssen.“ Si totu asia la tôte obiectele Kellner si toti celialalti.

Me miru dar, cumu se pôte impacã dn. Petri, unu pedagogu bunu de altu-mentrelea — cu atãta potopu de carte in man'a scolariului. Dlai insira vreo 6 in fiacare clase, la cari s'aru mai adauge: istori'a biblica, catechismulu, octoechulu, constitutiunea tieriei, economi'a, limb'a magiara, limb'a germana, tôte preserise in lege, érași vreo 7, si asia aru fi 13 la numeru. Tienete copile de granitieriu romanu! Da dieu si tu docente poti esclamá: quem dii odere.

Acumu se trecemu la cealãta parte a instructiunei dlui Petri, considerandu-o d'in punctu-de vedere metodicu.

Metodulu desfasiuratu pre scurtu e bunu si scrisu intr'unu stilu usioru de preceputu. Aici ni-se presentéza dn. Petri cá unu pedagogu espertu cu cunoscientie practice. Am inse unele observari speciale, si' adevca:

La „tractarea cartiei de lectura,“ se dice in genere despre tôte bucatilè, cà docentele mai antaiu le enaréza. Asta e asia la istorióre, tabule si altele de acestea; nu se pôte inse aplicã la bucati geografice, fisice, istorice, naturale etc. Aici trebue pertractatu obiectulu mai antaiu amesuratu metodicei si in urma se provoca scolarii a cetí capulu cutare dela pag. cutare, care tractéza despre aceea ce ámu invetiatu acumu. Nu-mi place de locu definitiunea substantivului si a verbului, nu e destulu de chiara pentru copilu. Desvoltarea temporeloru la pag. 24 e prea complicata, esemplulu alesu (bate or'a) nu mi-se pare de locu precticu, pentrucã nu e luatu d'in viéti'a pr uncésca, apoi totu-deodata se dice: „va bate or'a, bate or'a, a batutu or'a,“ ceea ce nu e adeveru. Pentru ce nu: eri am mancata, adi mancu, mane voiu mancã, séu altulu asemenea.

La pag. 25 casurele pronumelui érași se pertractéza intr'unu modu fórte greu de preceputu, ba chiaru incurcatu, pre candu casurile preste totu e mai liusioru a le invetiã dupa intrebari, asia de es. Cene respunde? eu. Acui e cartea acésta? A mea. Cui se-i dau pén'a acésta? mie. Pre cine am laudatu? pre mine. Si déca declinarea substantivului inca s'a pertractatu asia, la intrebari, atunci la pronume etc. e fórte liusioru. Mai este inca unu motivu, care ne silesce a propune declinarea astu-feliu si nu altu-mentrelea. Déca invétiã copilulu, cà cutare casu respunde la întrebarea cutare, atunci va sci, candu stã substantivulu in nominativu si candu

in acusativu, candu stã in genitivu si candu in dativ; ér déca se va pertractã in modulu desvoltatu de dn. Petri, atunci confunda nominativulu cu acusativulu si genitivulu cu dativulu, pentrucã acestea casuri suntu la noi totu-deauna asemenea. Tatalu a prensu calulu. Éta substantivele tatalu si calulu, amendone cu asemenea terminatiuni. Lui Petru 'i place cartea lui Ioanu. Éta lui Petru si lui Ioanu, doue nume, cari singuru numai prin intrebarile cui si acui se potu destinge, cà in care casu se afla! Copilulu, ba si omulu maturu, e confusu, déca nu sci întrebã; la d'in contra inse, déca sci, cà la întrebarea acni respunde genitivulu, si la cui dativulu, atunci nu pôte veni in confusiune.

La pag. 37 se dice: „Sciti voi ce e o epistola?“ si numai dupa acea spune copiiloru, cà ce e epistol'a. Chiaru contrariulu. E mai bine asia: Déca volimu se spunem ceva unuia, care nu e de facia, atunci 'i scriemu acea ce volimu a-i impartasi. Scrisórea acésta se numesce epistola.

La pag. 38. Alocutiunea in epistola se numesce titula(?).

La pag. 39. Cuietanti'a respectiva nu e completa. Sum'a baniloru cu litere s'a scrisu pre timbru, ce nu e consultu, cà timbrulu se pôte deslipi si pre altu timbru se pôte scrie alta suma mai mare, numerii se potu apoi liusioru corege dupa placu.

La pag. 47 se dice: „Gradinariulu este parentele si invetiatoriului.“ Acésta e constructiune simpla pura si contrasa.“ Asta nu e adeveru, de óre-ce indata ce e o constructiune contrasa séu compusa totu una, incéta a fi simpla.

La pag. 51: „Scrisulu frumosu.“ Pentru ce nu „caligrafia?“ Se nu stricamu si noi terminii adoptati de tôte natiunile. Numai ungunii tacu acésta, nu le-a placutu terminulu „paralelogramu,“ ci si-au facutu terminu ungurescu, asemenandu paralelogramulu cu tegl'a, si l'au numitu „téglány,“ cà vedi domne, tégla (tegula) e ungurescu!

La pag. 53 se dice: „In clasele urmatórie copii scriu cu pén'a pre charthia.“ Pôte dn. Petri voliesce se scrie copilii 2 ani totu pre pétra. Noi la 2—3 septemani 'i damu pén'a si charthi'a in mana, cà in 2 ani e prea grea pétr'a.

La pag. 95 si 96. Dn. Petri prescrie a se pertractã cele 3 regne d'in istori'a naturale separatu. Noi nu cunóscemu acésta ordine, ci propunemu invrestatu d'in tôte 3 regnele, candu ne vine bine, cà neci rondoneu'a nu se pôte pertractã iérn'a, dar bradulu se pôte. Apoi sistem'a nu ne oblega in scól'a poporale neci decãtu.

La pag. 99 se vorbesce despre stamine si pistilii florei. Mi-se pare prea multu si fara folosu. Se nu ne estendému cu unele prea departe pre cont'a altora pôte mai folositorie. A'si dorí se affu in instructiunea acésta si acea, cà d'in fia-care obiectu ce si pana unde se se propuna in fia-care despartimentu, respective clase! Docentele cu ce se ocupe pre elevii

celoru-alalte despartimente, până ce elu se ocupa cu unu despartimentu? Despre economia neci amintire nu face dn. Petri.

In fine considerandu-se operatulu dlui Petri in genere, trebue se esclamu: „O, de ar fi scrisu mai multu, că prea scurta a fostu!“

Stefanu.

Colectiune de diplome,

d'in diplomatariulu comitelui Iosifu Kemény, care privescu mai alesu pe români (valachi).

(Continuare.)

1380. — App. D. Tr. T. III.

D'in acestu documentu esse, că in acelu anu pap'a dela Rom'a publicase iubileu, adeca rugatiuni solenne, ertari si deslegari de pecate si de anatheme; totu pe atunci inse era chiamate poporale inca si la una espeditiune cruciata in contra turciloru. Spre acestu scopu venise si in acestea tieri unu cardinalu anume Ioanu de Aragonia, in calitate de Legatu, adeca representante alu papei, apoi sub conducerea acestuia tramisera prin tiéra si alti comissari, episcopi, archimandriti, canonici etc, carii luá bani dela ómeni si apoi le garantá ertarea peccatororu. In casulu de facia venisera duoi comissari si la Caransebesiu in Banatu, unde unu boieriu, anume Iacobu Garalisiu, inca numerase bani in lad'a cutare pentru espeditiunea cruciata, se intielege că cu conditiunile susu atense.

Nos Leonardus Abbas de Batha, et Thomas de Kotzon Custos et Canonicus Quinqueecclesiis, Commissarii in sancto negotio Jubilaei in Eccla. Bti. Michaelis Archangeli in Lo. Bathen constructa deputati per Reverendissimum, ac Illmum. Dnum, Joannem de Aragonia etc. etc. Sancti Adriani Sacro sanctae Romanae Ecclae. Presbyteri, cardinali, Apostolicum de Latere Legatum, ac Hungariae, Bohemiae, et Poloniae Regna a Sanctissimo Domino nostro Sixto Papa Giso. destinatum, fidem scilicet per presentes. Quia nobilis Jacobus Garalyscha de Karansebes pro se totum debitum fecit ponendo et contribuendo ad cistam pro expeditione facienda contra impiissimos Turcos Xti. nominis atrocissimos hostes, juxta ordinationem praefati Domini Legati, ideo declaramus, quod possit ab idoneo confessore a se eligendo ab excommunicationis sententiis et peccatis omnibus confessis absolvi, et assequi sancti Jubilaei omnium peccatorum remissionem in vita et in mortis articulo plenariam indulgentiam Emanatum Bathe feria sexta proxima post secundam Dominicam Esto. anni Domini Millesimo CCC. Octuagesimo. —

1381. 3. July. App. D. Tr. T. III.

Acilela urmedia duoe documente d'in acelasu anu. Coprin-sulu acelora este, că unu boieriu anume Ladislau filiu alu lui Emericu dela Elisabetopole, se invoise a'si da possessiunile sale de pamentu si de iobagi in proprietatea coronei, adeca regelui. Acesta apoi demandá, că acelea possessiuni se fia incorporate la scaunele (tienaturile) sasesci pe atunci uuite, Medeasiu et Sieic'a, ceea ce s'a si intemplat, mai alesu că episcopulu Goblinu (dupa

nume nemtiu) inca stete de rege, că se permitta a se incorpora acelea locuri la Sasime.*)

1381. Datum in Villa Gradna 5. die festi Petri et Pauli apost. Ludovici Regis mandatum ad Saxones septem sedium saxonicalium, ac sedium Medgyes, et Selk, ut quum idem Rex possessiones Ladislai filii Emerici de Ebesfalva ad manus suas regias receperit, easque sedibus Megyes et Selk adjungere velit, hinc dictae septem sedes quatuor viros probos, et totidem sedes Medgyes et Selk ad facies dietarum possessionum transmittant, qui una cum Goblino Episcopo Transilvano „dictas possessiones ad domos numerales mensurare, dicare, et disjungendo locare, secundum consuetudinem ipsarum sedium Megyes et de Selk et debeant, et teneantur.“

1381. Datum in Gradna 5. die festi Petri et Pauli apost. Ludovici Regis mandatum ad incolas et hospites de Ebesfalva ac villarum ad eandem pertinentium, quod idem Rex eisdem Saxonibus sedium Medgyes et Selk ad instantiam Ladislai, filii Emerici de Ebesfalva, et ex consilio Goblini Episcopi Transilvani aggregaverit et adjecerit ita, ut iisdem cum dictis Saxonibus libertatibus uti et frui valeant.

Ambo haec mandata ex Ms. Cornidesian. T. VII. p. 334.

Edidit. Fejér C. D. T. IX. vol. V. p. 464 et 465. —

1382. — Suppl. C. D. T. II. p. 226.

In acestu documentu obvene unu calugaru (apusenu, latinu) cu titlu de episcopu alu Severinului si alu partiloru muntenesci, carele aflanduse la monastirea catolica d'in Campulungu, acolo hirotonesce de hippodiaconu pe unu secuiu, anume Ioanu filiu alu lui Valentinu dela Valea-cu frassini (Köröspatak langa St. Giorgiu), pentrucă era recomendatu de insusi egumenulu acelei monastiri.**)

Nos Frater Gregorius Dei et Apostolicae sedis gratia Episcopus Severinij¹⁾, nec non partium Transalpinarum significamus quibus expedit terrore praesentium Universis, quod cum nos a. D. MCCCLXXXII, in die quatuor temporum, quo cantatur officium: Intret, ex permissione divinae pietatis in Claustro Beatae Virginis in Longo-Campo invocata spiritus sancti gratia sacros Clericorum Ordines celebrassemus Joannem Clericum filium Valentini de Korospatak²⁾ tunc in ordine acolitatus existentem, inventum ido-

*) Casuri de acestea au fostu multe, unde s'au incorporatu cu sasimea comune in care nu era neci unu sasu. Ci acesta éra si este una thema ce merita a fi pertractata inadinsu.

Red.

**) Asia dara si dupa bataliile lui Vladu (Laicu) Voda cu Ludovicu d'in cause religiose, in urmarea pazei inchiate intre ambii domnitori vecini, totu au mai remasu calugari apuseni in Munteni'a.

Red.

1) Zewrinensis seu Szöröniensis hungarica. (Severinu in Romania.)

2) Köröspatak, forte ex familia Kalboki de Köröspatak. Originale possidet Daniel Cornides; edidit in „Tudományos Gyűjtemény“ 1835 IV. p. 116.

neum per discretum virum Gardianum in Longo-Campo literatorie nobis praesentatum, ad ordinem subdiaconatus digne duximus promovendum. In cuius rei testimonium praesentes litteras concessimus Sigilli nostri munimine roboratas. Datum die, loco, et anno praenotatis.

1383. 14. Jan. App. D. Tr. T. III.

Nos Nicolaus dictus Wychin villicus civitatis Cybinien. Johannes dictus Crispus villicus de helta, heyrmanus tawsintschon dictus, ceteraque villicorum, et seniorum civitatis, et sedis Cybiniensis universitas, memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod cum Walachi nobis circumsedentes omnibus villis sedis antedictae diversa incommoda, et dampna incomparabilia, furta, incendia, spolia, morticina intulissent, et nos quoque de consilio venerabilis in Xto. patris, et dni. dni. Goblini Episcopi Transilvani, talem concordiam cum Walachis antefatis inivimus, articulos infrascriptos inter nos, et ipsos Walachos ad eorundem supplicationem instantem statuimus pacis tranquillitate in perpetuum conservandos. Primus articulus est iste, quod Fladmerus, et omnes ceteri Walachi morantes sub castro omnes mortificationes, seu interemptiones, quas ipsi, et eorum amici sustinuerunt, has omnes pacis propter amenitatem amicabiliter deposuimus, ita quod nullus eorum dictam reconciliatam causam, et sopitam de cetero debet iterando renovare taliter quod si alique mulieres, vel viri de partibus transalpinis essent interempti, quibus emenda reconciliationis fieri deberet, signanter de mulieris quondam drossa, et de morte cujusdam Walachi transalpini, quem Dobrin nominavit, proximum suum, sive de quocumque morte habita per insulanos*) inter Walachos, onera emendationum illarum in se assumerunt Walachi suprascripti, cum suis posteris nunc et in futurum. E contra ipsi insulani assumerunt ignoscere pariter ipsis Walachis omnia homicidia, incendia, furta, depredationes actenus habita, per ipsos Walachos et insulanos, et cum eis perpetuam pacem habituros. Secundus articulus est iste, quod assumpserunt ipsi Walachi quod nunquam pascerent pecora, nec pecudes in territorio theuthonicorum, in quorum territoriis pascerent. Tertius articulus est iste, quod assumpserunt ipsi Walachi custodiam servandam in omnibus alpibus ad tolmacz. usque ad magnam villam Walachicalem.***) Quartus articulus est iste, quod assumpserint ipsi Walachi, quod crematorem, interfectorem, nocivum seu malevolum nullum debeant hospitare hominem, si tales nocivos hospitaverint,

*) Saxones pagi Keresztényziget.

**) Oláh Nagyfalú seu alias Szelistye, nam in antiquis instrumentis, signanter in metalibus sedis Szelistye pagus iste vocatur Grossdorf.

Ex authographo. Harum literarum innuit Eder ad Felmer p. 97. — Fragmentum editum in „Nemzeti társalkodó“ 1832. II. p. 395. — Ex integro edidit Fejér C. D. T. X. vol. I. p. 132.

cum ipsis sunt comburendi. Quintus articulus est: quop si aliquis cominaretur incendium, talis si convinci posset septem juramentis statim cremari, modo simili quicumque Walachorum convincitur septem juramentis, quod furtum, spolium, incendium aliquod, vel hujusmodi comisset, simili modo statim debet cremari. Sextus articulus est iste, quod assumpserunt Walachi, quod eorum nullus arcum regere, vel portare audeat, nisi necessitas vel utilitas requireret, quicumque arcum portaret ultra, hic talis in rebus et corpore sit puniendus. — Ex parte Castri presentibus Walachis infrascriptis, primo Fladimir, Schuba Petril, Schereban, Magnus Neg, Schereb, Rodbanch, Thomas Oldamor, Straw, Niger Banch. Ex parte civitatis Kende Knez, Lud, dives Neg, niger Radul, David Stanbescht, Drewgysch, Dragmer, Bogrisch. Ex parte comitisse de Helta, Theodir, Juba, Christian Phaff, et filius suus Radul. Ex parte comunitatis de Helta Gros, Schramchet, Clos, et frater suus. Acta sunt haec in Insula Xpiana. coram Judicibus, civibus, juratis senioribus, et Comunitate Civitatis, et sedis Cybiniensis et munita sigillo nobilis viri domini Joannis de Scharfenek, nec non sigillo consulum civium civitatis Cybiniensis, et sigillo comitatus sedis Cibiniensis anno domini MCCCLXXXIII. in octavis epyphaniarum domini.

Acesta este unulu d'in acelea documente istorice, care ne arata si ne duce pana la unu locu pe urm'a unei guere civile ce s'a portatu la confiniele tierei, si anume in casulu de facia, intre Romani si intre Sasi in scaunulu Sibiului, alu Talmaciu si alu Saliscei. Regele Ludovicu I. de Anjou, care persecutase asia multu pe romanii transilvani si transalpini si portase batai asupra loro, morise in 11. Septembrie 1382. D'in contra, sasii au statu in mare gratia la elu, mai virtosu d'in cauza ca ei pe atunci era catolici forte zelosi. Lui Ludovicu urma la tronul filia-sa cea mai mare Maria, pe langa corregenti'a mamei sale Elisabet'a, in adeveru inse domnea palatinulu Nicolae Gara, unu omu inganfatu si tiranosu. Ungurii nemulțumiti chiamara la tronul pe Carolu Parvulu (Carolus Parvus) dela Neapole, care inse fu assassinatu in Buda, precumu mai tardiu fu omorita si regina veduva Elisabet'a (1387). Sub tota domnia aceea femeiesca anarchia si bellulu civile nu mai luase capetu; candu se stingea in un'a parte a monarchiei, iute se aprendea in cealalta. Asia urma si in unele parti ale Transilvaniei. De acestea este si casulu coprinsu in documentulu de facia. Dupa insasi espressionea d'in documentu (omnibus villis), tote comunele d'in tienuturile susu numite se află in guera unele cu altele. In fine dice documentulu, ca dupace romanii au facutu sasiloru totu felulu de daune si rele nespuse de mari (incomparabilia), dandule focu, spoliandu si omorindu, mai pe urma totu ei aru fi venitu si s'aru fi rogatu de pace. De altumentrea documentulu acesta, pre catu este de interessantu preste totu, pre atatu in unele espressioni si date remane obscuru, deca nu'i voru veni in ajutoriu alte documente contempurane. Asia de ess. romanii se se faca responsabili pentru cati romani d'in Munteni'a (transalpini) si de ori-unde au omoritu si voru mai omori sasii. Asia erasi este aprig'a contradicere, candu romanii sunt obligati a tienē custodia (granitari) de alungulu muntiloru, catu tiene dela Talmaciu, seu adeca de pe la Turnu-rosiu pana d'incolo de Satu-mare romanescu, adeca de Salisce, cu tote acestea, romanii arme totu se nu pota porta, decatu numai in casuri estraordinarie.

Perlegendu acestu documentu cu tota attentionea, iti vene se prepui, ca d'in toti romanii numiti intrensulu ca participatori

la inchiatarea pazei, neci unulu nu va fi cunoscutu limb'a latinésca, pentrucà de o aru fi cunoscutu, nu aru fi potutu suferi acelea contradiceri flagrante si totu-unadata umilitorie. Despre subscriptiunea numeloru cu man'a propria neci vorba, pentrucà in acelu seculu fórte pucini ómeni sciá se scria; preste acésta intre romani, aceia carii voru fi potutu scrie, era in stare se faca acésta numai in limb'a slavonésca si in cea grecésca. De De aici vene si scalambarea numeloru dupa pronunti'a teutona, pentrucà celu care le a scriu era teutonu; asia dara Fladimir in locu de Vladimirus, Schereban (Sierbanu), Neg (Neagu), Schereb (Sierbu), Rodbanch (dóra Radu Banciu, cà-ci famili'a Banciu essiste pàna astadi), Oldamar (Aldimirus), Strau (Stroia?), Niger Banch (Negru Banciu).

In acestu documentu mai bate éراسi fórte multu la ochi impregiurarea, cà intre plenipotentii carii inchiatare acelu tractatu de pace, se afla d'in partea cetatei Sibiiului nu numai functionarii teutoni (sasi) pusi in fruntea documentului, ci si optu romani, si anume cnezulu Candea, Ludu, Negulu celu bogatu, Radu negru, Davidu Stambescu, Dragisiu, Dragomirus, Bobrisiu. Se mai afla romani inca si d'in partea „comitesses“ dela Cisna-dei'a, ceea ce éراسi merita attentiuinea istoricului.

Eder avuse reutatea cà se esplice d'in acestu documentu starea de barbaria extraordinaria in care se aflá romanii in secululu alu 14-lea (Observationes criticae pag. 27). Diece mii de documente se potu scóte ori si candu d'in acelea tempuri la istori'a oricarui poporu europenu si anume la istori'a germaniloru, magiariloru, poloniloru, prin care se probedi starea loru de selbaticia si barbaria generale, incependu dela tronuri pàna diosu in catunele tieranesci. Dara cine tragea in tiepa si spendiurá mai multi ómeni decátu nemtii, cine dá focu la orasie locuite de jidovi si'i aruncá in flacari cu neveste cu copii cu totu, precumu s'a intemplantu in câteva cetati dela Renu si de airea? Si unde se incuibasera cei mai multi cavaleri predatori (Raubritterthum) de care nu era sigura neci una parte de tiera? Si cine a esterminatu tienuturi intregi de locuitori? Nemtii si turcii, apoi si francii in Alsati'a.

Spurcatu lucru este farisaismulu. Neci unii n'au fostu mai buni decátu altii. Intunerecu fiorosu si barbaria selbatica domnise preste totu coprinisulu Europei. (Vedi orice istoria universale bene scrisa.)

Red.

1383. circa 6. Jan. App. D. Tr. T. III.

Documentu despre regularea confinieloru (miediuneloru) intre comun'a nobilitaria, anume Monyoros si alt'a regésca, anume Nemtii (pe unguresce Némethi).

Religiosis viris Conventui de Clusmonstra Ladislaus Vajda Transilvanus et Comes de Zonuk amicitiam cum honore. Dicitur nobis in persona magistri Nicolai filii Farkasi, quomodo quaedam possessio sua Monyoros vocata, in Comitatu de Doboca existens, a parte villae regalis Nempty vocatae, reambulatione, et metarum erectione nimium indigeret, super quo vestram requirimus amicitiam, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente Petrus filius Damiani de Mikekaza, vel Andreas de Peteurhaza, aut Joannes filius Joanka de Eus, sin Albertus de Manik aliis absentibus homo noster ad faciem praedictae possessionis Monyoros, vicinis et commetaneis ejusdem inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo, reambulet eandem a parte dictae villae regalis Nemety vocatae, per suas veras metas et antiquas, novas juxta veteres, ubi necesse fuerit erigendo, reambulatumque, et ab aliorum jurebus sequestratam, et distinctam statuatur eandem ipsi magistro Nicolao filio Farkassi, eo jure, quo ad ip-

sum dignoscitur pertinere, si per quempiam non fuerit contradictum, contradictores vero, si qui fuerint, citet eosdem in Regiam vel Reginalem praesentiam, ad terminum competentem, rationem eorum contradictionis, et statutionis seriem, cum cursibus metarum, vel nomina citatorum, si qui fuerint, cum termino assignato eidem Domino nostro Regi vel Reginae fideliter rescribatis. Datum in Zentivan feria quinta proxima post festum Epiphaniarum Domini. Anno ejusdem Millesimo trecentesimo octuagesimo tertio.

Autographum in papiro clause expeditum, et a tergo Sigillo ejusdem Vaywodae appresso munitum exstat in arch. K. Monostor. XI. 529.

(Va urma.)

Date de mare importantia.

Intr'unu suplementu de 20 pagine, 8-a, alaturatu la Nr. 58. d'in a. c. alu diuariului magiaru „Kelet“ (Orientulu) d'in Clusiu, se publica unu „adausu“ la articlii cuprinsi in „Enciclopedia universale magiara“ tomu II. pag. 279—345. si publicati la an. 1860. sub titlu „Fundatiuni (fundus publicus, fundatio) in Transilvani'a“, d'in care scótemu urmatóriele date:

„Perceptiunile in bani gat'a, ale universitatii Batoriane si ale partiloru ei accessorie pre an. 1582 pàna 1850. scóse d'in isvore aretate mai la vale.“

I. Fundatiunile Convictului.

La Nr. cur. 14. B. Sigismundu Stoica, eppu alu Transilvaniei, la an. 1770, fece fundatiune de 5000 fr. mon. conv.

La Nr. c. 21. Ioanu Bobu, eppu gr. cath. la an. 1802 fece fundatiune de 4000 fr. mon. ung. si nemtiésca.

La Nr. c. 24. Petru Maioru, (anulu lipsesce) face fundatiune de 700 fr. valuta si argintu (mon. sunat.)

II. Fundatiunile seminariului.

La Nr. c. 30. Teodoru Bucescu, la an. 1738. Aprile 4. face fundatiune de 1000 fr. mon. ung.

La Nr. cur. 38 éras Ioanu Bobu, eppu gr. cath. totu la an. 1802 face alta fundatiune de 6000 fr. in argintu (mon. sunat.)

Va se dica, numai aceste cincii positiuni dau sum'a de 16,700 fr. contribuita de romani, ca-ci, de si bar. Sig. Stoica au fostu eppu pe ritulu latinu, prin urmare romanu renegatu, au fostu totusi romanu si nu potemu crede, cà in litererele fundatiionali se-si fia uitatu cu totulu de fiii acelei natiuni d'in care se tragea si elu, celu pucinu de cei de confessiunea greco-catholica.

Despre eppulu Bobu se scie cà au facutu fundatiuni; mai pucinu cunoscuta este fundatiunea fericitului Maioru, carele nu póte fi altulu, decátu nemoritoriulu literatu si istoriografu romanu Petru

Maioru, carele fàra indoéla a facutu fundatiunea numai pentru romani.*)

Theodoru Bucescu fostu-au elu renegatu séu ba? numai d'in literele lui fundatiionali s'ar pote aflá.

Asemenea numai cercetandu-se cu de amenuntulu tóte actele fundatiionali, indegetate in 195 positiuni (Nr. currenti) s'ar poté aflá de mai sunt si alte fundatiuni facute de romani, ceea ce noi presupunemu, cu tóte cà numele fundatoriloru (afara de cei numiti) sunt tóte magariesci; dar cine nu scie cà aprópe jume-tate d'in nobilii romanu, porta si pàna astadi nume magiariesci.

Cum-cà fundatorii de natiune romani au trebuitu se faca fundatiunile cu intentiunea espresa d'a se ajutóra tinerii de natiune romani, dovedesce (afara de fundatiunea Bobiana) faptulu cà pre pag. 13. supl. in list'a studentiloru, cari in an. scol. 178⁸/₉, au trasu ajutorie (stipendia) d'in fundatiunile catholice in Clusiu, gasimu in cl. I. intre cei stipendiatu cu càte 129 fr. in Clusiu, la cursulu I. de filosofia pre: Moise Nopci'a, Stefanu Vaid'a, Iosifu Botariu, juristu an. I. Antoniu Sevestreanu, si altii a caroru natiunalitate este ascunsa in numele magiariesci.

Éra in cl. II stipendie decàte 80 fr. pre anu, pre ascult. curs. I-iu de filos. Ioanu Ramontianu (pare-ni-se insusi nemoritoriulu Mecenat, carele fece fundatiunea ce porta numele lui**), Iosifu Boi'a, umanistu an II.) cunoscutulu Alessiu Nopcea (umanistu an. I.) si altii pre cari asemene nu-i potemu cunósce dupa numele mag. — In fine, in cl. III. cu stipendie de càte 60 fr. pre Franc. Sevestreanu, Ignatiu Boeriu, probabilmente renegati inca de pre atunci.

Nepotendu-ne ocupá asta-data mai pre largu de acésta cestiune, — (alu carei-a studiu dupa isvórele indegetate lu recomandamu mai alesu venerabilelui ordinariatu metr. d'in Blasiu si literatiloru romani, cari se afla cu locuint'a in Clusiu), rezervandu-ne a reveni la dens'a, impartesimu inca urmatoriele date:

Sum'a toturoru fundatiuniloru face 4.168.194 fr. 45 cr., d'in acest'a 906.501 fr. sunt ai besericei piaristiloru.

Intre fundatori se afla si imperates'a Maria Theresi'a, care in literele sale fundatiionali n'a potutu se si uite de aceia, pentru a caroru conversiune dens'a staruisse atàtu de multu.

Este tempulu a cercetá si a reclamá. Vigilanti-bus jura. Cat. Cens. (Federatiunea Nr. 32.)

RUGACIUNE.

O domne alu marirei! principiulu veritatii!
Fiintia nevediuata, ce totulu ai creatu!
Asculta rugatiunea, Modelu-le-alu dreptatii,
Acelui ce ingenunche la tronu'ti de imperatu!

*) Si anume pentru nepoti d'in famili'a Maioru. Red. T.

**) Nu, dr. Romantiai a fostu Simionu; dara famili'a Romantiai nobile d'in comit. Turdei inca fusese numerosa. Red. T.

Tu esti omonipotentulu ceresculu santu parinte,
Si fiu'ti muritorulu, te róga ne'ncetatu
D'in inim'a fidela, cu lacrime ferbinte,
Asculta'lu tu pe densulu! si fii totu laudatu! . .

Revers'asupra tierii, fortun'a, fericirea
Se póta se pasiésca, pe a'lu maririi drumu;
Insuff'o, intaresc-o, cu fic'a ta unirea,
Ce'i santa pentru densa! acésta'i a'lu seu bunu!

Insuffa-le la fii'si, a patriei iubire,
Se scimu s'o facemu mare, s'o scimu in fericire
S'o scimu s'o facem mare, s'o scimu in fericire
S'o ducemu inainte, l'alu gloriei santu cultu!

Se piéra inemicii, ce voru retrogradare!
Si fia a ta potere, se'i spulbere in ventu;
Se piara tot viclénulu, ce nu vrea 'naintare!
O Dómne tu esti mare, privesce est pamentu!

Iar mie muritoriulu, in calea'mi cea spinósa
Ce am a o strabate in drumu nefericitu,
Insuffa'mi tu virtutea, a ta fiica frumósa,
Ce tu a'lu seu parinte atatu o ai iubitu!

Si-acumu, si-acumu o Dómne, a 'mea vietia 'ntréga.
L'altar-eterinitatii la tronu'ti o depunu.
Spre scepstrulu teu celu sacru, a mea ruga se mérga
Iar eu cantandu Marirea 'ti, la scepstru'ti me supunu.

Santu, mare este Domnulu! si mare'i-e puterea!
Veniti toti muritorii, marirea'i se cantamu!
Santu, mare este Domnulu! si mare'i-e puterea,
Veniti tóta fiintia! Veniti se'lu laudamu.

(Remnu N. Oprénu, 1862.)

(Biserica romana Nr. 10.)

Contribuiri in favórea fondului de academia.

1) Prin dn. adm. protopopescu in Gyimesfaget (bük), Gavriilu Ciobotariu s'au tramesu cá contribuiri la fondulu academie 23 fr. 70 cr. v. a. si anume:

a) Dela domnii: Gavriilu Ciobotariu, parochu si adm. protop. 10 fl. b) Iosifu Maiereanu, Contumatz-Aufseher in Ghimesiu 1 fl. c) Dela comuna' basericésca Ghimesbük cá colecta 2 fl. 10 cr. d) Stefan Sándor, parochu gr. cath. in Sz.-Domokos 1 fl. e) Ioanu Dobranu, parochu gr. cath. in Szépviz 1 fl. f) Iosifu Dragomiru, par. gr. cath. in Csik-Sz.-György 1 fl. g) Georgiu Boeriu, par. gr. cath. in Csik-Lázárfalva 1 fl. h) Nicolae Colceriu, docente in Gyimes 1 fl. i) Ioanu Tifria, doc. in Szépviz 40 cr. k) Michailu Farkas, doc. in Csik-Sz.-György 1 fl. l) Dumitru Olteanu, economu in Gyimesfagetu 1 fl. m) Bucuru Bersanu, econ. in Lövész 20 cr. n) Capit. Ghidionescu (mai departe nu s'au potutu de locu ceti. Sem. II.) 3 fl.

2) Dn. redactoriu Iacobu Muresianu tramete la fondulu academie 34 galbeni (séu 399 lei noui 50 bani) colectati prin nobil'a staruentia a domnului Dionisiu Craifaleanu, judecatoriu in Ismailu si anume:

a) Dela domnii: Ilie Iacovachie, prefectu in Ismailu 20 franci. b) Chr. Neculcea, presiedinte de tribunalu in Ismailu 20 fr. c) Dion. Craifaleanu, judecatoriu la tribun. d'in Ismailu 20³/₄ fr. d) Nicu Lingucianu d'in Galati 20 fr. e) Al. Exino, subprefectu in Hagi-abdula 20 fr. f) A. Celebidache, propriet. in Galati 20 fr. g) P. Davidoglu, primariu in Reni 20 fr. h) A. Varnali, deputatu in Reni 24 fr. i) D. Dimitriadi, comercsànte in Reni 10 fr. k) Panaiotu Tufa, com. in Reni 4 fr. l) Georgie Hagioglu, com. in Reni 5 fr. m) Megaeli Chelefo,

perceptore in Reni 4 fr. n) G. Mitieiu, percept. in Reni 10 fr. o) N. Ilescu, vamesiu in Reni 10 fr. p) G. Sopof, comerc. in Ismailu 10 fr. q) B. Badarcu, functionariu in Ismailu 10 fr. r) Alessandru Holbanu, advocatu in Ismailu 10 fr. s) Ioanu Neagu, ampoiatiu in Ismailu 20 fr. t) Grigorie Cristidi, advocatu in Ismailu 20 fr. u) Iosifu Teodorescu, profesore in Ismailu 10 fr. v) Iacobu Livescu, advocatu in Ismailu 10 fr. w) Grigorie Mârza, cas. gen. in Ismailu 20 fr. x) Nicolae Serebrino, compt. cas. in Ismailu 5 fr. y) Mich. Burtu, arendasiu in Ismailu 20 fr. z) Ioanu Balaevu, elevu in Ismailu 10 fr. aa) Teodoru Alevra, politiaiu in Ismailu 10 fr. bb) Grigorie Popescu, functionariu in Ismailu 10 fr. cc) Ioachimu Constantinu, funct. in Ismailu 5 fr. dd) Grigorie Dromasieor, comerc. in Ismailu 5 fr. ee) Achimu Ersovu, comerc. in Vilcovu 5 fr. ff) Vasile Poreanu, telegrafistu in Ismailu 11³/₄ fr.

3) Dela comun'a Crisbavu s'au primitu cá colecta pentru academi'a de drepturi 3 fl. 8 cr.

4) Dela societatea de lectura a tenerimei studiöse la gimnasiulu d'in Blasiu, s'au primitu cá venitu curatu dela unu balu arangiatu in 9. Martiu a. c. in favörea infientiandei academi' de drepturi 63 fl. 65 cr.

Sibiiu. 26. Aprile 1872.

Dela secret. asoc.

Bibliografia.

DICTIONARIULU LIMBEI ROMANE

dupa insarcinarea data de societatea academica romana elaboratu cá proiectu, de A. T. Laurianu si I. C. Massimu, a esitu si fascicululu alu patrilea, séu adeca cu totulu 18 cóle 8° tiparite; si totusi, pe acestu spatiu ajunse inca numai până la Conjunctiunea Ca; intr'aceea fiendu noi septemanile trecute si la Bucuresci, si mergendu la nou'a tipografia a laboratoriloru romani, amu vediutu cá se lucrà barbatesce la fasc. alu V-lea.

D'in Glossariu inca a esitu si alu treilea fasciculu, care ajunge până la cuventulu Escorta si dà până acumu 15 cóle.

Computandu cineva numerulu cóleloru tiparite d'in dictionariu si glossariu, éra de alta parte luandu in consideratiune numerulu litereloru câte sunt se mai essa, va cunosce usioru, cá societatea academica s'a insielatu candu a crediutu cá dictionariulu seu elaboratu chiaru si numai cá proiectu, va potea esi numai pe una suta cóle tiparite cu litere garmond; necumu cu garmond, dara neci cu litere numite petit nu ar incapea pe 100 de cóle, ci 200 va fi numerulu celu mai micu alu cóleloru. Dreptu cá până ací lucrà mai preste totu numai dn. I. C. Massimu, éra dsa aflà de trebuintia deductiuni etimologice uneri fórte intense; cu tóte acestea, tocma lipsindu in parte mare acelea deductiuni, dictionariulu totu ar esi multu mai mare decâtu s'a fostu precalculatu. Se duce minune ce avutia de cuvente esse la lumina prin conlucrarea mai multora; preste acésta, óresi-care deductiuni etimologice totu cauta se se faca, definitiunea fiacarui cuventu trebue se se dea, acceptiunile adeca diversele semnificatiuni si nuantie, essemple, proverbie nu potu lipsi. Finindu dn. Massimu cu liter'a C, va incepe indata dn. Laurianu cu

D si va continua cu E, éra apoi voru succede manuscriptele ddloru Al. Romanu d'in F, G, H, Iosifu Hodosiu I, J, K, Baritiu L, M, — V. Al. Urechie N, O, — G. Sionu P, Caragiani R, care inse tóte au se tréca prin sit'a commissiunei lexicographice compusa d'in ddni Laurianu et Massimu. Restulu litereloru dela S inainte inca era impartitu; dupace inse dn. Babesiu refasase a lucra in S, pare-se cá in sessiunea venitória va urma a se face pentru restu una alta impartire. D'in manuscriptele membriloru susu numiti parte mare este gata si depusu la comissiunea filologica.

Pàna la inceputulu lunei Aprile a. c. se adunaseră abonamente la dictionariu si glossariu in suma aprópe de optu mii lei noi, si mai era anuntiati d'in vreo duoe districte preste treidieci de abonati. In adeveru, interessanta apparitiune este acésta pe campulu literaturei si in specie alu lexicografiei nóstre.

Dilele acestea asteptamu cá se ne vina si noue balotulu cu esemplariale destinate pentru abonatii de d'incóce de Carpati.

— Annalile societatei academice romane, sessiunea anului 1871, tomu IV. Bucuresci, 1872, mare 8 pag. 200 inca a esitu de sub tipariu, costa 2 lei noi si cincidieci bani.

— Comentarielè lui Iuliu Cesare sub pressa.

— Istori'a lui Cantemiru asemenea.

— Istori'a critica a Romaniloru d'in ambele Dacie, de B. P. Hasdeu. Fasciöra I. 8° mare, pag. 96 pe papiru de scrisu, grosu, elegantu.

Pretiuulu acestei fasciore este 5 lei noi, éra pentru districte si strainatate se mai adaoge 1 leu pentru tax'a transportului.

Partea prima tractedia despre:

Pamentulu Tieri Romanesci in secolulu alu XIV-lea. Intinderea territoriala. — Nomenclatur'a. — Actiunea naturei. — Reactiunea omului. — Urbile danubiane. Urbile carpatine. Urbile campene. — Sintesea.

Voru esi patru fasciore, fia-care de câte diece cóle celu puçinu, apparendu d'in patru luni in patru luni, voru forma: Istori'a territoriala a Tieri romanesci până la anulu 1400.

Dupa fascior'a a patr'a va apparea totu in fasc.: Istori'a etnografica a Tieri romanesci până la anulu 1400; apoi successive:

Istori'a Domniloru; — Istori'a Boieriloru; — Istori'a militara; — Istori'a religiösa; — Istori'a juridica; — Istori'a economica; — Istori'a litteraria si artistica.

Dupa Tier'a romanésca voru urma dupa acelasu planu:

Romani'a trans-carpatina, Romani'a trans-danubiana si Moldov'a.

Lectoriulu póte se cunosca d'in simpl'a reproducerea a acestui titlu si respective programe, ce

vastu este planulu dlui Hasdeu; déca înse vomu scî, că dsa se afla inca numai in etate de 36 de ani, adeca in vigórea vietiei fizice si spirituale, precumu si că acestu istoriografu a inceputu studiele sale istorice d'in etatea sa de 16 ani, in fine căi stau la dispositiune fôntani istorice de celea mai rare, — considerandu tóte acestea impregiurari la unu locu, remane numai, cá se'i oramu cu totii d'in adenculu sufletului succesele cele mai fericite, éra romaniloru pricepere de ajunsu cá se cunósca si se se convinga, că pre câtu tempu natiunea nu'si va avea isfori'a sa critica si pragmatica, ea va merge inca totu orbecandu pe tóte terrenele, nationale-politicu, sociale, inca si pe celu religiosu, si pe celu scientificu. Dara câtí voliescu se pricepa asemenea adevèruri!

ECONOMI'A PENTRU SCÓLELE POPORALE,
compusa de Teod. Rosiu, invetiatoriu la scól'a principale gr. cath. romana d'in Lapsiulu-ungurescu. Gherl'a, 1870. Pretiulu 35 cr. v. a.

INFLUENTIA LUMINEI ASUPRA VIUETIEI
de Stef. C. Michailescu, profesoriu. Bucuresci, 1871.

Pentrucá lectorii carii inca n'au apucatu a cunósce acestu nou productu alu studialoru dlui Michailescu, se'lu póta óresicumu apretia in tendentiele lui, reproducemu aici prefatiunea acelu opu precumu urmédia:

„D'intre tóte doctrinele si sistemele filosofice, positivismulu a facutu in intervalu de cinci decenii numai, atáta progressu, in câtu a uimitu pe adversarii acestei doctrine.

Nu vomu discuta ací lupt'a filosofiei naturale cu vechi'a metafisica.

Voimu a dá o simpla esplicatiune, pentru a nu fi confundati.

Admiramu geniulu originale alu lui Thomas Reid si alu lui Stuard Mill, nu impartasimu inse tale quale positivismulu englesu, séu mai bine scoțianu. A ne limita la o simpla inregistrare de facte, a primí sensatiunile d'in lumea esterióra, cumu priimesce unu termometru variatiunile de temperatura, fara a ne formá idea sintetica, de inductiune, d'in notiunile ecsperimentalmente obtienute, a contestá inteligentiei poterea de abstractiune, rapindu-i astufeliu midiuloculu de a ajunge la legi generali, este a lasa o imensa lacuna in economi'a scientiei.

Éta pentru ce amu crediutu indispensabile a dice positivismulu rationale. Se póte intielege dara, cari suntu punctele nóstre de vedere. Sapienti pauca. — Voiu revení, póte, mai tardíu.

Pe acésta linia voiu urma studiulu thesei influenti'a luminii asupra viuetii, pe care'mi propuse-

semu a o desvoltá anulu acesta, intr'una d'in conferintiele dela Atheneulu romanu; órecari cause independente de vointi'a mea m'au impedeatu a o fiené. Mi implinescu datori'a acumu, publicandu o mai amplificata, crediuiu de cuviintia, decátu s'ar fi potutu face intr'o conferintia populare. Nu avemu trebuintia a spune, subiectulu ce ne alesesemu inca cu multu inainte, este pe atátu de dificile, pe câtu este de placutu si interesante.

Celebrulu fisiologu Maleschott atrase in anii d'in urma (1856) atentiunea lumei sapiente asupra acestei cestiuni (Licht und Leben), cu ocasiunea faimosului discursu de inaugurare a cursuriloru ce a tienutu in Zürich. Ar fi multu de doritu cá se se urmarésca cu mai mare zelu influenti'a agentiloru fizici asupra viuetii. Pana acumu nu avemu unu corpu de doctrina, in acésta privintia, bine sistematisatu.

D'in parte-ne nu voimu decátu a aruncá o scanteia pe campulu literaturei romane, in genulu filosofiei positiviste.

Nu ne magulimu câtusi de pucinu de resultatu ce vomu fi obtienutu.

Nici nu se culesese celu d'intaiu cuventu alu scrierii d'in cutiórele vorbitórie ale tipografului, si unu óre-cine, care 'si aruncase ochii pe manuscriptu, 'mi sioptí:

— Nu suntu tocmai cartiele de natur'a acestora cari ne lipsescu.

— Sunteti prea buni, i diseiu, că'mi daruíti opiniunea d-vóstra intr'unu modu asia de spontanu; voiti a dice, póte, cu acésta, că nu suntu tocmai practicu, că vediu lucrurile prin ochii metafisicei. Marturescu că nu mi-amu apropiatu nici-odata ide'a, ca sub preteccstu de prudentia, trebuiá se stamu aievea pe locu. Lumea e nascuta cu miscarea in sine, si apoi nu toti se potu misca in aceeasi directiune. Luminandu fia-care d'in noi calea pe câtu lantern'a cugetarii ne permite, ne scutimu de retaciri. E curiosu: se vede că unii dorescu se se misce la intunerecu. Luati sém'a numai, ve poteti isbi amaru.

Dara nu ve inportunediu mai multu.

Speru că ideile sanetóse ale secolului voru fi pretutindeni bine primite, ori-care ar fi modest'a voce care le imprastia. O carte de scientia déca nu instrue multu, destépta celu pucinu gustulu de a cugeta „că omu.“

Iuniu 1871.

S. C. M.

NATIUNEI ROMANE.

Melodii arangiate in adevèratulu loru stilu nationalu pentru piano de Ales. Berdescu. Pretiulu 2 fl. 50 cr.

GINGASIE FLÓRE si ADIO MOLDOV'A.

Doze arii numite Moldovenesci. Transcrise pentru pianoforte de A. Berdescu. 80 cr. v. a.